

Yrd. Doç. Dr. Recep Karabulut

Arş. Gör. Ahmet Uğur

Euro'ya Geçiş ve Türkiye'nin İthalatına Etkisi

Yrd. Doç. Dr. Recep KARABULUT

Arş. Gör. Ahmet UĞUR

İnönü Üniversitesi, İİBF.

Özet

Euro'ya geçişle birlikte en önemli beklentilerden biri de AB içinde ve dışında ticaretin artmasıdır. Tek para birimi kullanımı sonucu, döviz kurunda istikrar sağlanacağı ve döviz kuruyla ilgili maliyetlerin azaltılabileceği, böylece birliğin ticaret hacminin artacağı beklenmektedir. Euro Bölgesindeki bu gelişmelerin Türkiye'nin ithalatına olan etkisinin araştırıldığı bu çalışmada, Euro'ya geçişten sonra Türkiye'nin Euro Bölgesinden ithalatında tutar olarak bir artma olmasına rağmen, genel ithalat içindeki oranı olarak azalma gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Euro, AB, İthalat, ticaret.

Abstract (Euro-Changeover And Its Effect On Turkish Import)

One of the most important expectations of the Euro-changeover is the increase in both inside and outside the European Union. As a result of using single currency, it is expected that the exchange rate stability will be achieved and related costs to the exchange rate can be eliminated, thus trade volume of the union will increase. In this study which examines the effect of these developments in Euro Area on Turkish import, finds that after Euro-changeover although Turkish import from Euro Area has increased in terms of quantity, it has decreased in terms of ratio of general import.

Key Words: Euro, EU, import, trade.

1. Giriş

1920'li ve 1930'lu yıllarda yaşanan istikrarsızlıklar özellikle de 1929 buhranı olarak bilinen ekonomik bunalım ve II. Dünya Savaşının ardından oluşturulan Bretton Woods sisteminin 1970'lerin başlarında işlerliğini kaybetmiş olması, parasal istikrarın sağlanmasını isteyen Avrupa'da tek para tartışmalarını gündeme getirmiştir. Tek Avrupa pazarının etkinliğinin sağlanması için temel taşlardan birisi olan tek para birimi düşüncesi önce "Avrupa

Para Sistemi"nin ve daha sonra "Ekonomik ve Parasal Birlik" sürecinin başlamasına neden olmuştur.

Ekonomik ve Parasal Birlik, altı Avrupa ülkesi (Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) tarafından 1952 yılında kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ile başlatılan Avrupa ekonomik işbirliği sürecinin bir sonucudur. AKÇT'nin kurulmasında II. Dünya Savaşında düşman ülkeler olan Almanya ve Fransa'nın savaştan sonra bir araya getiril-

mesi sağlanarak III. Dünya Savaşını önleme çalışmaları da etkili olmuştur. 1958 yılında Roma Antlaşmasının bu altı ülke tarafından imzalanmasıyla, malların ve üretim faktörlerinin serbestçe dolaşımının sağlandığı ortak bir Pazar olan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) oluşturulmuştur. AET ise 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliğine dönüşmüştür. (Veen, 2002:456) Resmi adı Avrupa Birliği olan Maastricht Antlaşmasında ayrıca tek para birimi Euro'ya geçiş ve bu tek para biriminin kullanımının ise 1 Ocak 1999'da başlaması kararları da alınmıştır. 1 Ocak 1999 ile 1 Ocak 2002 tarihleri arasında kaydi olarak yürürlükte olan Euro, 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren dolaşıma çıkartılmıştır. 1 Temmuz 2002 tarihinde ise ulusal paralar tamamen tedavülden kalkmış ve Euro, para birliğine katılan ülkelerde geçerli tek yasal para statüsüne gelmiştir (Karabulut ve Uğur, 2006:152).

AB'de tek para birimine geçişle birlikte Avrupa'da oluşturulmuş olan tek pazarın işleyişinin daha da kolaylaşması ve Avrupalı ihracatçı ve ithalatçıların döviz kuru riskinin azaltılması beklenen faydalardan önemli iki tanesidir. Euro'ya geçiş sonucu birlik içinde ticaret ve rekabet artacak ve böylece ekonomiler daha çok kazanç sağlayacaklardır. (Özbay, 1997:42) Euro bölgesinde yaşanılacak bu gelişmeler, birlik ülkeleri ile ticaret hacmi çok yüksek olan Türkiye ekonomisini de derinden etkileyecektir. Çalışmamızda Avrupa Birliğinde tek para birimi olan Euro'ya geçişin Türkiye'nin ithalatına olası etkileri ve beklentileri incelenecektir. Euro'ya geçişle birlikte AB'de meydana gelebilecek ticaret artışı sonucunda birlik içinde etkinlik ve rekabetin artacağı beklenmektedir. İşte bu etkinlik ve rekabetin, birlik üyesi ülkelerin üye olmayan ülkelere, bu çalışmada Türkiye'ye, olan ihracatında meydana getireceği değişimler ele alınacaktır.

2. Euro'ya Geçişin AB Ticaretine Etkisi

Euro'ya geçişle birlikte, Avrupa Birliği ekonomisinde büyük beklentiler oluşmaya başlamıştır. Bu beklentilerin önemli bir

kısmı da tek para birimi Euro'ya geçtikten sonra parasal birlik içinde ve dışında meydana gelecek ticaret artışıyla ilgilidir. Euro'ya geçişle birlikte beklenen ticaret artışının gerçekleşmesi, tek para birimine geçişin sağladığı faydalar sonucu olacaktır. Bu faydalardan ilki, daha düşük işlem maliyetleridir. Tek para birimine geçiş, ihracatçıların ve tüketicilerin değişik para birimleri ile uğraşmaları sonucu ortaya çıkan maliyetleri ortadan kaldıracığı için işlem maliyetlerini azaltacaktır. Bu işlem maliyetleri; döviz bozdururken verilecek ücretleri, dövizdeki dalgalanmalardan korunmak için ödenen hedging paralarını, bankaların sınır dışı ödeme ücretlerini vb. içermektedir. İkinci bir faydası ise döviz kuru istikrarıdır. Döviz kurundaki dalgalanma, döviz dalgalanmalarından korunmak için oluşturulan gelişmiş hedging piyasalarının varlığına rağmen ticareti engellemektedir. Uygulamada, ihracatçılar her türlü döviz kuru riskine karşı kendilerini tam olarak güvence altına alamazlar. Hedging özellikle uluslararası finansal piyasalarda fazla ticareti yapılmayan dövizler için çok pahalıdır. Ayrıca, hedging araçları genellikle kısa vadeli (Crane ve Chandler, 2005, 22).

Tek para birimi Euro'ya geçişle birlikte gerçekleşmesi beklenen bu faydaların birlik içinde ticareti artırıp artırmadığı ile ilgili yapılan bir çalışmada, döviz kurunda meydana gelen istikrarın veya dalgalanmaların ortadan kalkmasının birlik içindeki ihracat üzerinde önemsiz bir etki meydana getirdiği bulunmuştur. Bunun sebebinin ise, ekonomik ve parasal birliğe geçmeden önce üye ülkeler arasındaki döviz kuru dalgalanmasının zaten düşük olması, bu yüzden de ekonomik ve parasal birliğin bu konuda katkısının az olmasıdır. (Bun ve Klaassen, 2002:14) Bununla birlikte, üçüncü ülkelerle yapılan ticaret üzerine olan etkisi bu kadar önemsiz değildir, çünkü üye ülkelerin birlik dışında ticaret yaptığı ülkeler, ABD hariç gelişmekte olan ülkeler olduğundan bu ülkelerin döviz kurlarında sürekli bir değişiklik mevcuttur.

Şekil 1 Euro bölgesi ülkelerinin diğer ülkelere yıllar itibariyle yaptığı toplam

ihracat tutarlarını göstermektedir. Şekilde de görüleceği üzere Euro'ya geçiş yılı olan 1999'a kadar ihracatlarında nispeten bir artış olsa da Euro'ya geçtikten sonra ihracatlarında meydana gelen artış hızına kıyasla daha düşüktür.

Euro'ya geçiş sonucu üye ülkelerin birlik içi ve birlik dışı ticaretini etkileyecek önemli unsurlardan bir diğeri de fiyat istikrarıdır. Tek para birimine geçiş sonucu fiyatlarda meydana gelecek değişimlerle ilgili yapılan çalışmalarda değişik sonuçlar elde edilmiştir. Ercolani ve Dutta (2006), büyük fiyat değişimleri konusunda ikna edici kanıtlara rastlamamıştır, fakat bazı sektörlerde önemli fiyat artışları olduğunu da tespit etmiştir. Bu sektörlerde meydana gelen büyük fiyat artışlarının nedenlerini ise menü maliyetlerine, cazip fiyatlara doğru asimetrik yuvarlamalara ve tüketicilerin fiyatlar hakkındaki kafa karışıklığına bağlanmaktadır.

Euro'ya geçişin Avrupa Birliği ekonomisinde meydana getirmesi beklenen olumlu bir gelişmesi de, tüm üye ülkelerde ürünlerin aynı para birimi ile satılmaya başlanması sonucu fiyatların şeffaflaşması ve böylece fiyatlarda aşağı doğru bir hareketin meydana gelmesidir. Bununla birlikte, Euro'ya geçiş öncesi bu ülkelerdeki tüketicilerde yaygın olarak perakende satıcıların fiyatları yeni para birimine dönüştürürken yukarı doğru yuvarlayacağı korkusu hakimdi. Doğal olarak bu da genel fiyat seviyesinin artacağı anlamına gelmekteydi. (Folkertsma, 2002:19) Euro bölgesinde fiyatlarda meydana gelebilecek bir artış birlik içinde ticareti olumsuz etkileyebileceği gibi, birliğin üçüncü ülkelere yaptığı ihracatı da olumsuz etkileyecektir.

Euro bölgesinde yıllar itibariyle tüketici fiyat endeksini gösteren Şekil 2'den de görüleceği üzere, tek para birimine geçişle birlikte fiyatlarda beklenen aşağı doğru bir hareketin oluşmadığı görülecektir. Bu da sonuç olarak tüketicilerin korktukları yukarı doğru yuvarlamanın gerçekleştiği ve birliğin iç ve dış ticaretini olumsuz etkilediği anlamına gelmektedir. Euro Bölgesinde meydana gelen fiyat değişimlerini, Euro'ya dahil olmayan İngiltere ile karşılaştırmalı olarak gösteren Şekil 3'e

baktığımızda, tek para birimine geçiş sonucu Euro bölgesindeki yıllık fiyat değişimleri Euro'ya geçmeyen İngiltere'ye göre daha yüksek düzeylerde meydana gelmiştir. Ayrıca, Euro'ya geçiş öncesi birlik içinde fiyatlardaki yükselme hızında bir düşme meydana gelirken, tek para birimine geçişle birlikte fiyatlardaki yükselme hızında bir artış meydana gelmiş ve yıllık fiyat değişim oranları devamlı bir artma göstermiştir. Bu artış daha sonra yüksek düzeylerdeki oranlarda bir istikrar göstermeye başlamıştır. Doğaldır ki bu da Euro'ya geçiş sonucu beklenen ticaret artışını olumsuz etkilemiştir.

3. Türkiye'nin İthalatına Etkisi

3.1. Genel Etkisi

Dış ticaretinin yaklaşık % 50'sini Avrupa Birliği ülkeleriyle yapan Türkiye'de, Euro'ya geçişin ithalatımız üzerinde önemli bir etki meydana getirmesi kaçınılmazdır. Bununla birlikte, Euro'ya geçişin Türkiye'nin ithalatını etkileme derecesi, geçişle birlikte beklenen faydaların gerçekleşme derecesine bağlıdır.

Birlik üyesi ülkelerde üretimde etkinlik artışı olacağı, faktör verimliliğinin artacağı, birçok firmanın sektörel bazda uzmanlaşmaya gideceği ve ölçek ekonomilerinin avantajlarından yararlanarak birim maliyetlerini düşürecekleri beklenmektedir. Faktör verimliliğinin yükselmesi ve buna bağlı olarak sermaye stokunda meydana gelebilecek artışlar bu ekonomilerdeki üretim miktarını artıracaktır. Üretimde meydana gelmesi beklenen bu artışın Türkiye'ye yansımaları ise ithalatında artış şeklinde olacaktır.

Euro alanında kur riskinin ve uluslararası işlemlerde birden fazla para biriminin kullanılmasının yarattığı maliyetin ortadan kalkacak olması, ortak pazarda etkinliğin artmasını sağlayarak Euro alanı ülkelerinde mal ve hizmet sektörlerinin rekabet gücünün artmasına katkıda bulunabilecektir. Bütün bunların sonucu olarak Türkiye'nin, Ekonomik ve Parasal Birlik üyesi ülkelerde meydana gelecek bu gelişmelerden olumsuz etkilenmesi ve böylece ithalatında artış meydana gelmesi mümkündür (Ata ve Silahşör, 1999:129).

Bu bilgiler ışığı altında Türkiye'nin Euro bölgesinden olan ithalatına baktığımızda, genel ithalat içinde Euro bölgesinden olan ithalatımızın oranını gösteren Şekil 4'ten de görüleceği üzere, beklenilen aksine ithalatımızda bir düşüş eğilimi meydana gelmiştir. 2000 ve 2001 yıllarındaki düşüşü o yıllardaki finansal krizlere bağlasak bile daha sonraki yıllarda meydana gelen düşüş Türkiye'nin Euro bölgesinden olan ithalatında bir düşüş eğilimi olduğunu açıkça göstermektedir.

3.2. Düşüşün Sebepleri

Türkiye'nin Euro bölgesinden ithalatındaki bu düşüş eğilimini açıklamakta iki argüman kullanılabilir. Bunlardan birincisi, Tablo 1'den de görüleceği üzere yıllar itibariyle, özellikle de Euro'ya geçiş yılından sonra, Türkiye'nin genel ithalatındaki artış oranının Türkiye'nin Euro bölgesinden olan ithalatındaki artış oranından daha büyük olmasıdır. 2002 yılı hariç Türkiye'nin genel ithalatındaki yıllık değişim oranının, Euro bölgesinden olan ithalatındaki yıllık değişim oranıyla aynı veya daha yüksek olması, Türkiye'nin Euro bölgesindeki ithalat payını, her ne kadar tutar olarak artış gösterse de, giderek azaltmıştır.

Euro bölgesinden ithalatımızdaki düşüş eğilimini açıklamakta ikinci argüman olarak, Euro'nun ve Dolar'ın değerinde meydana gelen düşüşü veya TL'nin değerinde meydana gelen artışı söyleyebiliriz. Şekil 5'ten de görüleceği üzere hem Euro'nun hem de Dolar'ın TL değerinde, 2002 yılının başları hariç, 2003 yılı başına kadar bir artış gerçekleşmiştir. Fakat, bu yıldan itibaren Dolar'ın değerinde bir azalma göze çarpmaktadır. Tablo 1'deki değerler Dolar cinsinden olduğundan 2003 yılı ve sonrasındaki düşüş eğilimi kısmen bu argümanla açıklanabilir.

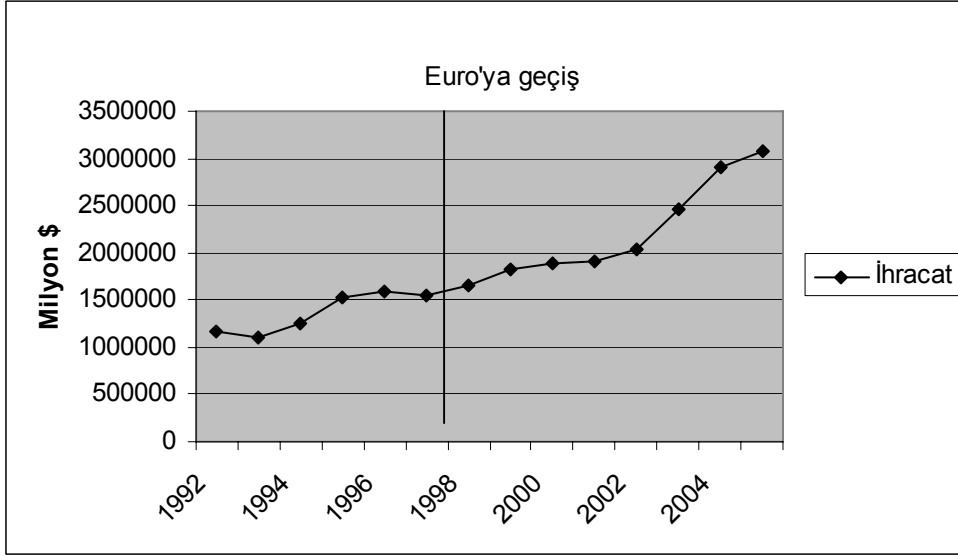
3.3. Mal Grupları Açısından İncelenmesi

Türkiye'nin AB'den ithal ettiği malları; yatırım malları, ara mallar ve tüketim malları şeklinde üç grup halinde incelediğimizde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: AB'den yaptığımız yatırım malları ithalatında, genelde kriz yılları olan 1997 – 2001 yılları arasındaki düşüşlerden sonra bir önceki yıla göre bir artma eğilimi meydana gelmiştir. Bununla birlikte, Tablo 2'den de görüleceği üzere yatırım malları ithalatının genel ithalata oranı yıllar itibariyle bir düşüş göstermiştir. Ara malı ithalatına baktığımızda ise şunu görmekteyiz: Ara malı ithalatının yıllık değişim oranı Euro'ya geçişten sonra, 2001 kriz yılı haricinde artma göstermiştir. Aynı şekilde genel ithalat içindeki payı da artma eğilimindedir. Tüketim malları ithalatında ise genel bir artma eğilimi olmasına rağmen bu artış bazı yıllarda yüksek bazı yıllarda ise düşük düzeydedir. Genel ithalat içindeki payı ise 2001 ve 2002 yılları haricinde yükselmiştir.

4. Sonuç

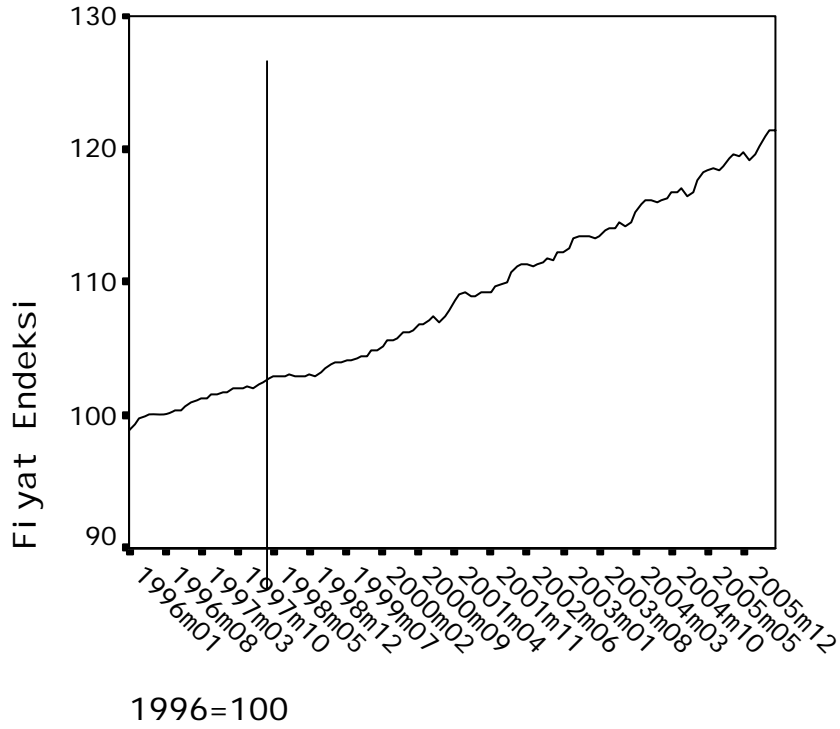
Tek para birimi Euro'ya geçişle birlikte en büyük beklentilerden biri de Avrupa Birliği içinde ve dışında ticaretin artmasıydı. Tek para birimi kullanımı sonucunda döviz kurlarında istikrar sağlanacağı ve fiyatlarda bir düşüş meydana geleceği beklenmekteydi. Dolayısıyla, bu da Euro bölgesinde ticareti artıracaktı. Euro'ya geçişten günümüze kadar olan sürece baktığımızda Euro bölgesindeki ticarete bir artış meydana geldiği görülecektir. Bu da Euro'dan beklenen faydanın elde edildiği anlamına gelmektedir. Euro'ya geçişin Türkiye'nin ithalatına olan etkisi açısından çalışmamızda yapılan analizde, Türkiye'nin Euro bölgesinden olan ithalatının genel ithalat içindeki payında yıllar itibariyle bir düşme meydana geldiği, ancak tutar olarak kriz yılları haricinde bir artışın olduğu sonucuna varılmıştır.

Şekil 1: Euro Bölgesinin Yıllar İtibariyle Dünyaya Yaptığı İhracat Miktar

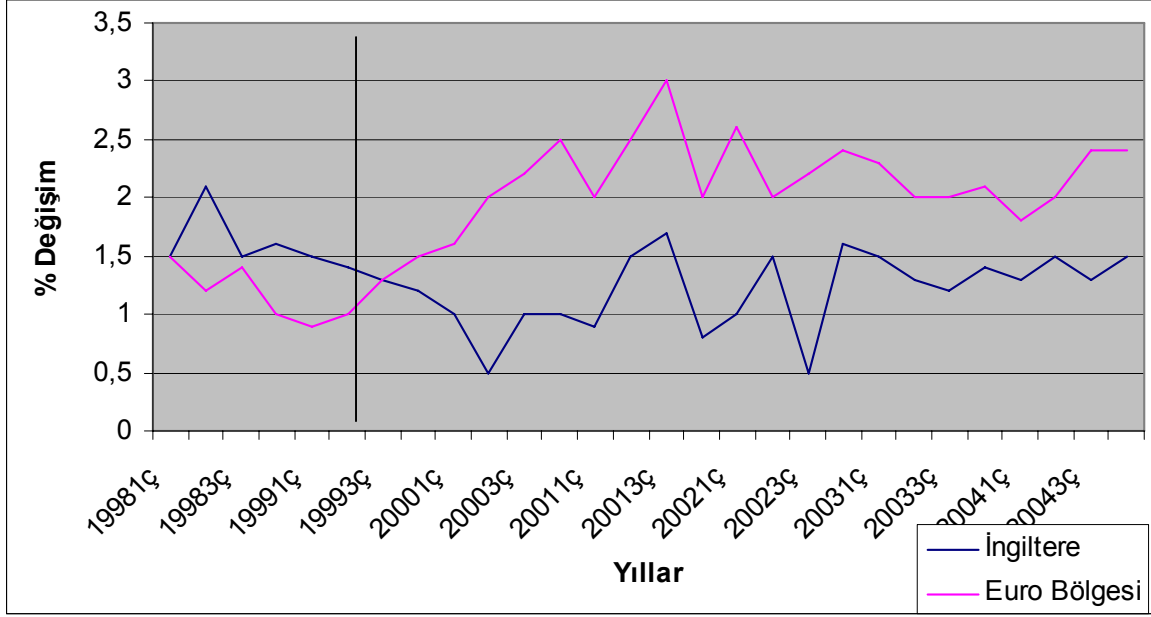
Kaynak: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> 'dan derlenmiştir

Şekil 2: Euro Bölgesindeki Fiyat İndeksi

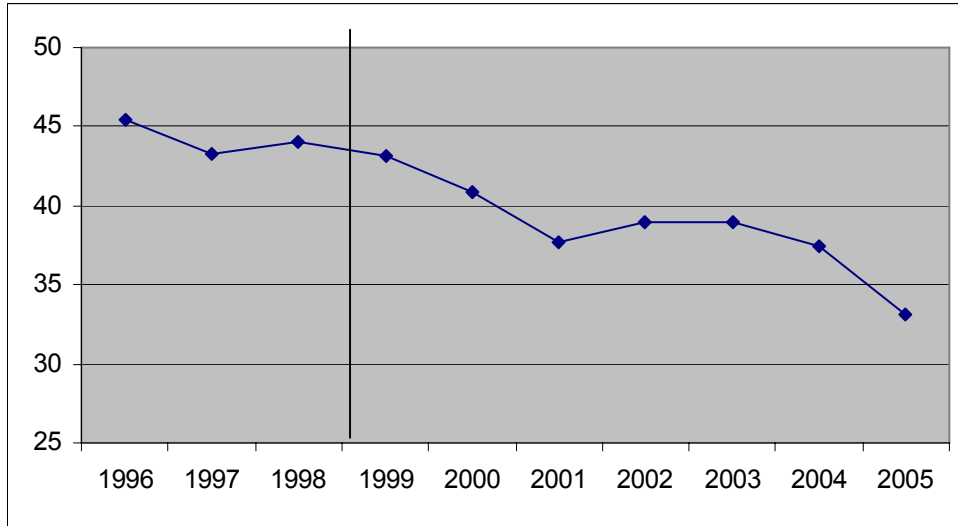
Kaynak: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> 'dan derlenmiştir

Şekil 3: Euro'ya Geçişten Sonra Fiyatlarda Meydana Gelen Yüzde Değişme

Kaynak : Lattemae Raoul, "Price Rise Fears In The Euro Area In The Light of The Euro Changeover And The Potential Realisation of Such Fears In Estonia", Eurostat News Release 69/2003,s.16.

Şekil 4: Türkiye'nin Euro Bölgesinden İthalatının Toplam İthalatına Oranı

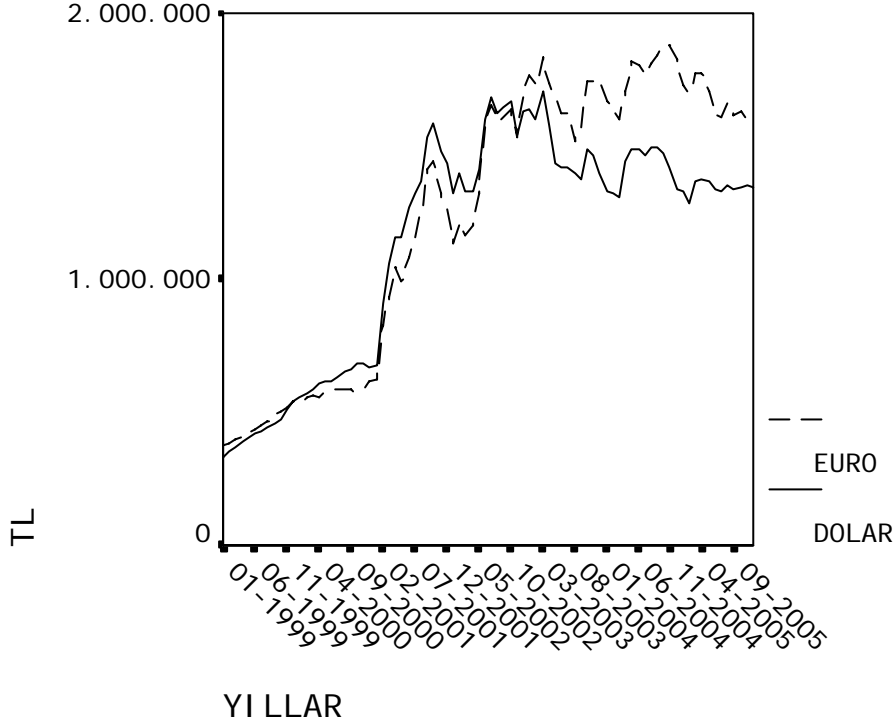
Kaynak : <http://www.tuik.gov.tr> 'den derlenmiştir

Tablo 1 : Türkiye'nin Euro Bölgesinden İthalatı

Yıl	Genel		Euro Bölgesi		
	İthalat (1000 \$)	Değişim Oranı (%)	İthalat (1000 \$)	Değişim Oranı (%)	Genel İthalat İçindeki Oranı (%)
1996	43.626.642	--	19.796.498	--	45,4
1997	48.558.721	11,3	21.009.152	6,1	43,3
1998	45.921.392	-5,4	20.185.285	-3,9	44,0
1999	40.671.272	-11,4	17.560.596	-13,0	43,2
2000	54.502.821	34,0	22.225.665	26,6	40,8
2001	41.399.083	-24,0	15.626.933	-29,7	37,7
2002	51.553.797	24,5	20.054.922	28,3	39,3
2003	69.339.692	34,5	27.028.657	34,8	39,0
2004	97.539.766	40,7	36.580.959	35,3	37,5
2005	116.774.151	19,7	38.662.623	5,7	33,1

Kaynak : <http://www.tuik.gov.tr> 'den derlenmiştir

Şekil 5: Yıllar Dolar ve Euro Kuru (1\$=X TL)

Kaynak : <http://www.temb.gov.tr> 'den derlenmiştir.

Tablo 2 : Türkiye'nin AB'den İthalatının Mal Gruplarına Göre Dağılımı

Yıl	Yatırım			Ara malı			Tüketim		
	Değer (milyon \$)	Pay (%)	Değişim Oranı (%)	Değer (milyon \$)	Pay (%)	Değişim Oranı (%)	Değer (milyon \$)	Pay (%)	Değişim Oranı (%)
1994	3.209	29,4	-	6.912	63,3	-	795	7,3	-
1995	4.831	28,7	50,5	10.539	62,5	52,5	1.491	8,8	87,5
1996	7.388	31,9	52,9	12.880	55,7	22,2	2.870	12,4	92,5
1997	7.327	29,5	-0,8	14.009	56,3	8,8	3.535	14,2	23,2
1998	7.182	29,8	-2,0	13.270	55,1	-5,3	3.622	15,0	2,5
1999	6.069	28,4	-15,5	11.823	55,2	-10,9	3.525	16,5	-2,7
2000	7.254	27,3	19,5	14.116	53,0	19,4	5.114	19,2	45,1
2001	4.317	23,6	-40,5	11.168	61,1	-20,9	2.595	14,2	-49,3
2002	5.361	23,0	24,2	14.417	61,8	29,1	3.196	13,7	23,2
2003	6.999	22,1	30,6	19.233	60,7	33,4	5.147	16,2	61,0
2004*	10.672	23,5	52,5	26.819	59,0	39,4	7.613	16,8	47,9

Kaynak : <http://www.dtm.gov.tr> * Ocak – Haziran dönemi

Kaynakça

ATA Defne, SİLAHŞÖR Serkan; Parasal Birlik, Avrupa Para Birliği ve Türkiye, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Mayıs 1999

BUN Maurice, KLAASSEN Franc; "Has The Euro Increased Trade?", Tinbergen Institute Discussion Paper, TI-2002-108/2, 2002

CRANE Keith, CHANDLER Nathan; "Doing Business With Euro, Risks And Opportunities", Rand Corporation Conference Proceedings, 2005

ERCOLANI Marco, DUTTA Jayasri; "The Euro-Changeover And Euro-Inflation: Evidence From EuroStat's HICP", Birmingham University Discussion Paper, 06-03, 2006

FOLKERTSMA C.K., "The Euro And Psychological Prices: Simulations of Worst-Case Scenario", De Economist, 150, 2002

KARABULUT Recep, UĞUR Ahmet; "Euro'ya Geçiş ve Türkiye'nin İhracatına Etkisi", Muhasebe ve Finansman, Sayı:31, Temmuz 2006

LATTEMAE Raoul, "Price Rise Fears In The Euro Area In The Light of The Euro Changeover And The Potential Realisation of Such Fears In Estonia", Eurostat News Release 69, 2003

ÖZBAY Pınar, Avrupa Para Birliği ve Euro, TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği No: 9702, Eylül 1997

VEEN Tom Van, "European Economic And Monetary Integration And Teh Euro", The Australian Economic Review, Vol.35 No.4, 2002

<http://www.tuik.gov.tr>

<http://www.tcmb.gov.tr>

<http://www.dtm.gov.tr>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

ALTIN PAZARI (ton)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Dünya toplam altın talebi	3.935	3.846	3.752	3.387	3.229	3.504	3.754
Mücevherat amaçlı kullanım	3.143	3.209	3.016	2.667	2.481	2.618	2.736
Sanayi ve sağlık amaçlı kullanım	413	452	363	358	381	410	419
Yatırım amaçlı kullanım	374	184	374	363	366	476	599
Yıllık ortalama altın fiyatı (\$)	278,57	279,11	271,04	309,68	363,32	409,17	444,74
Dünya nüfusu	6,01	6,08	6,15	6,23	6,3	6,38	6,45
Dünya fert başına altın tüketimi (Gram)	0,65	0,63	0,61	0,54	0,51	0,55	0,58

Dünya Gazetesi, 4.10.2006